

Higinia Luz eta Aurelia
ahizpak Anais Ninen
-aitaren etxeko
telefonoarekin jolasean.
Parisko Henri Heine
kaleko 27. zenbakia
etxe dotorea da gaur
egun ere.

Compiègneko geltokiko langile baten animo oihuak izan ezik —"Galdutako, Stalingradon menderatuak izan dira eta! Animo neskatilak, laster itzuliko zarete!"—, alemanierazko aginduak besterik ez zituzten aditu. Ulertzen zutenek itzuli egiten zizkieten besteak. Higinia Luz Goñi Aiestaran poliki moldatzen zen frantesez, eta ez zuen arazorik izango jakiteko, gainontzeko bezala, SSko brigaden esku zeudela, ez zela ohiko lekualdaketa bat; baina harrituko zen, besteak bezala, hiru eguneko bidaiaren ondotik bagoiaren atea zabaldu eta elurrez estaliriko eremu latz hura ikusi zuenean, haragi errearen usainak kolpatu zuenean.

Berak ez zuen paperean bere helbidea jarri-

ko, ez behintzat Nafarroako familiarena. Zirauki herriko senideek oraindik uste dute Higinia Luz izeba zaharra "Parisko matxinadetan" desagertu zela. Ez da harrigarria, inoiz ez zutelako elkarrekin harreman handirik izan. 1906ko urtarrilaren 11n jaioa, bi urtera munduratu zen Aurelia ahizparekin izan zuen lotura estuena Higinia Luzek, biak guraso berekoak izaki bide bertsua egin zutelako haurtzaroan. Ama Natalia hil egin zen Aurelia jaiotzean eta Fructuoso Goñi berriro ezkondu zen, koinatarekin. Bikote honengandik sortu ziren beste zazpi seme-alabak askotxo ziren lur eremu hartarako, pisu handiegiko zama gari eta ardoarekin ateratako sosestarako, eta bi alaba nagusiak aiton-amonen etxeetara

handienak, emakume librean eta izen handiko pertsonaiez betetako kafetegi entzutetsuak. Picasso, Chagall, Andre Breton bertan ziren, Hemingway, Scott Fitzgerald edo John Dos Passos izanak ziren bezala. Hauexek ziren Carlos Gardel argentinarraren urte famatuena, Henry Millerrek *Tropic of Cancer* nobela famatua Montmartreko gauak uzten zizkion uneetan harilkatu zuenekoak... 30ko urteetako Paris distiratsu haren bihotzera iritsi zen Higinia Luz: Anais Nin-en —Antonin Artaud, Lawrence Durrell, Otto Rank edota Henry Miller bera zoratu eta Parisko sinboloa izan zen idazlea— aita-aren etxera. Joaquin Nin musikari katalanak Henri Heine kaleko 27. zenbakian zuen etxe dotorean zegoen 1933an ziraukiarra, artistaren bigarren emazte Marucaren laguntzaile. Bisita egin zion ahizpak 1933ko irailean, eta hiru hilabete eman zituen bertan.

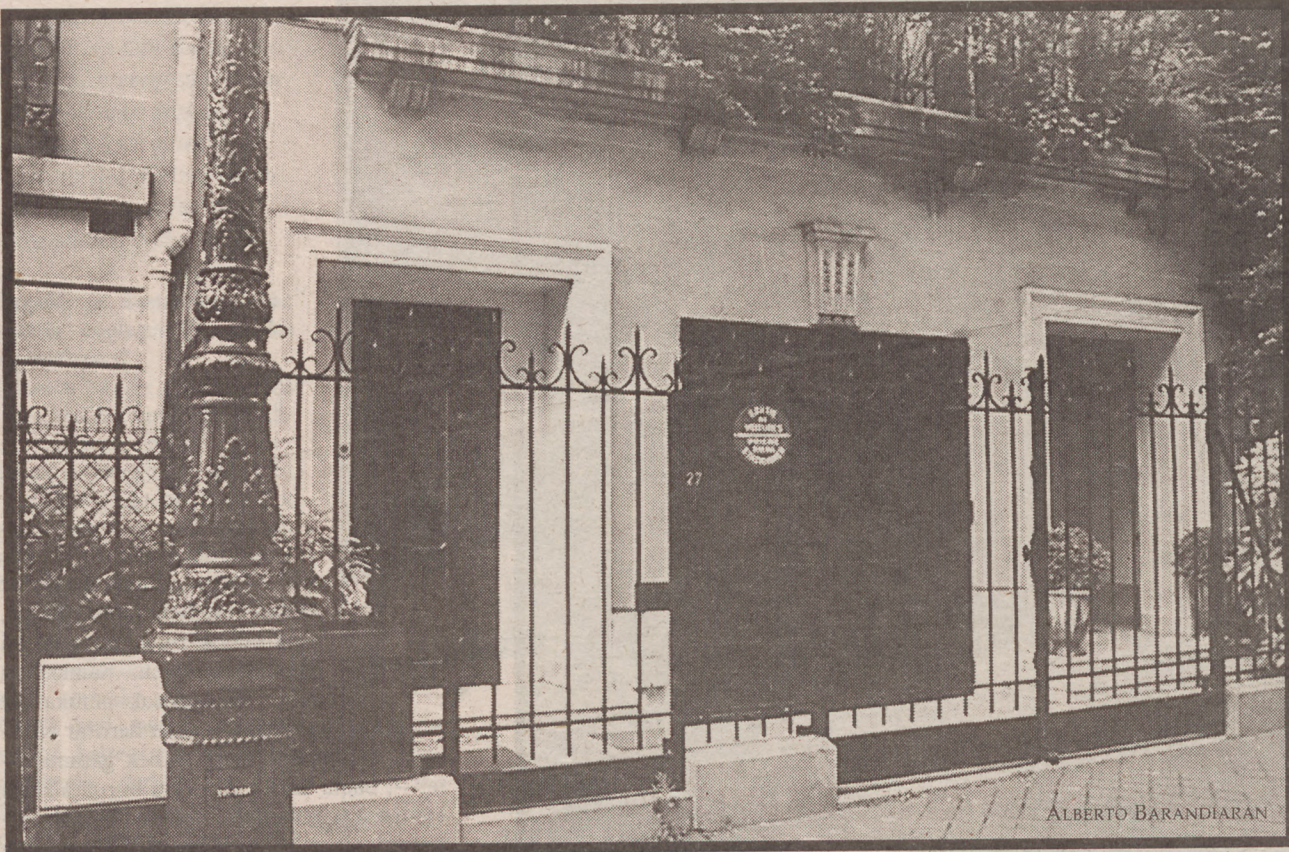
Aureliak ederki asko gogoratzen ditu han emaniko egunak, etxearen edertasuna, zerbitzari lana, baita Nin pianistaren gozotasuna eta Marucaren aldarte atsegina ere. Anais Ninen egunerokoetan —literatura erotikoren adibidea zela eta belaunaldi oso bat markatu zuten idazkietan— pasarte zenbait irakur daitezke bai etxeaz, bai bere aitaz, baita Marucaren ere. "Aitaren etxea", idatzita dago *Diarioa: 1931-1934* liburuan, "Parisko kalerik garbienean da, eta lorezainak ahalegintzen dira lorapotoetan jarritako zuhaixkak moztzen eta zaintzen, zerbitzariak ateetako krisketei distira ateratzen; kotxeek isil-isil zeharkatzen dituzte kaleak eta harritzko lehoiek txakurrak musukatzen dituzten larruaren inguruan bildutako emakumeei begiratzen diete".

Inguruak ez du aldaketa handirik izan. Oraindik isil-isilik zeharkatzen dituzte kaleak auto dotoreek, eta oraindik etxe guztiek *Service* dioen atetxo txikia badute. Oraindik Parisko auzo dotoreena da, eta oraindik han, 27. zenbakian, Joaquin Nin zenaren etxea dago. Itxita egun, hutsik antza, baina beste garai bateko edertasuna gorderik. Musikariak abandonatu egin zuen Alemaniarekin gerra hasi zenean, Kubara joateko, eta han hil zen, bakarrik. Liburu berean Higinia Luzen aipua izan daitekeena dakar pasarte batek. "Aitaren etxera heldu naizenean, Marucak azaldu dit, negar batean, Joaquin alondarak neskamearekin begiratzen ari zelarik, garbitzera eramateko, ezpainetako lapitz gorriaz zikindutako bat aurkitu duela".

"Jada ez gara emakumeak"

1934ko otsailekoa da Anais Ninen aipua. 1934ko azaroaren 10ean Jose Martos langilearekin ezkondu zen Higinia Luz Parisko 16. arrondisamenduko Herriko Etxean, Aurora Belanchez idazkaria eta Graciano Martinez ilea-paintzailea lekuko zirela. Oran-en (Aljeria) jaio zen Jose 1909ko martxoaren 5ean, gurasoak Cartagenakoak (Espainia) zituela. Auzo aberatsko herriko etxean dagoen idazkiaren arabera, Higinia Luzek beste helbide bat zuen dagoeneko, Rodin kaleko 3. zenbakia hain zuzen ere. Gaur egun Rodin kalean —Henri Heinetik gertu— Rolls Royce markako autoak eta botoi distiratsuko atezainak daude. Ziraukiarra beste etxe batean ari zen lanean, hain segur. Aureliak dienez, ondoren behin edo beste idatzi zion ahizpak, baina 36ko gerra hasita harremana eten egin zen. Ez zen beste berririk izan, eta Higinia Luz desagertu zen betirako familiarentzat. Zer gertatu zen? Zer bide kurritu zituen ezkertiar samarra zen zerbitzariak Auschwitzera heltzeko? Datuak eskasak dira, lekukoak hilda daude gehienak, eta soilik han eta hemen aurkitutakoarekin aska daitezke berriro urteek nahasi dituzten hariak.

Auschwitzera 230 emakume eramane zituen tren hartan idazle bat zegoen, Charlotte Delbo, eta *Le convoi du 24 janvier* 1965an argitaratutako liburuan berarekin infernu hartara joandako guztien berri eman zuen. Horretarako bizirik atera zirenak bildu eta banan-banan eskatu zien gogoratzen zuten apur guztia berriro argira ekartzeko, memoria berreskuratzeke. Eskatera

bidali zituen aitzak. Etxekoekin harreman eskasa, beraz. Ziraukitik ere goiz aldegin zuten bi ahizpek, Iruñera zerbitzari joateko, baina oroi-pen berezia utzi zuten herriko beren garaikoen artean. "Neska panpoxak ziren, dotoreak", dio herritar batek, "baina hirikoak". Alegia, beste maila batekoak. Higinia Luzek ezkerrekoa izatearen fama erein zuen, karlisten erresumaren erdian deigarria oso. "Garai hartan gauzak ezin ziren esan, baina talderen batean afiliatuta egongo zen, seguru asko". Esamesak edo egia, berataz zerbait entzun dutenen artean errepikatzen den inpresioa.

Zirauki ohiturazko eta eskuindar hartatik nazien kontrako borrokan nabarmenduriko komunistekin batera bidaia egiterainoko bidea ez zitzaion samurra izango Higinia Luzi, baina egun bizirik dauden anaia-ahizpek ez dute ezere berririk. Soilik Aureliak dakizki emakume honen historia ezezaguna osatzeko baliagarri daitezkeen zenbait datu. Memoria aparta du egun Zaragozan bizi den 87 urteko andreak eta jenio bizia oraindik. Galdutako ere ez du galdutako behialako edertasuna, eta zintzoki gordeta dituen garaietako argazkiak ikusita ez da harritzekoa Ziraukin utzi zuen gogo. Higinia Luz ahizparekin ageri denetan, jantzi lirainak eta planta itxurosoa erakusten ditu beti. Bere azalpenen arabera, Higinia Luz Iruñean eta Donostian aritu zen hainbat urtez zerbitzen, eta, 1932an, 26 urteak eginak, Parisera joan zen.

Anais Ninen etxean zerbitzari

Gerra aurretik maiz gertatu bezala, Euskal Herriko gazte asko abiatu ziren Frantziara hango jauntxoaren etxeetara neskame, sukaldari edo garbitzaile: Paris zen garai hartan Europako hiriburua. 20ko urteetako *glamour*-a galdutako bazuen ere —Greta Garbo, Josephine Baker edo Coco Chanelen urrezko urteak akituak ziren— oraindik gordetzen zituen bere altzoan artista